

POLGÁRHÁBORÚ – Megjelent magyarul
a belvillongások történelmi kézikönyve

Kifüggesztett koponya

„Polgárháború? Hát mit jelent ez? Nem testvérháború-e minden háború az emberek között?” – kérdi Victor Hugo *A nyomorultakban*. A történelmünket két évezrede kísérelő jelenségről David Armitage írt monográfiát. A Harvard Egyetem professzorát a Mathias Corvinus Collegium és a Rubicon Intézet könyvbemutatója után kérdeztük; elmondta azt is, mennyire aggasztják a mai amerikai közállapotok.

SZÖCS LÁSZLÓ

Karinythnak ismét igaza van: már ezt is ismerték az ókori görögök. A mai görög nyelvben a sztázi egyszerűen busz- vagy villamosmegálló is jelenthet, de nem merültek feledésbe azok a jelentései sem, amelyeket több mint kétezer éve használtak. Utaltak álláspontra, sőt nyugtalanító belvizállyra, egy politikai közösséget belülről emésztő feszültségre is a politika, azaz a vélemények egészséges ütköztetésének ellentétéként. *Thukididész* írt így a Spárta és Athen között vívódó és ebbe bele is szakadó Kerküráról, a mai Korfüről. Majd a rómaiak történelmébe kiirthatatlanul véste be magát a fogalom; ők már bellum civileként emlegették, és jelentése is jobban hasonlít a mai formájában ismertéhez. „Róma nemcsak a körszínházakat és a következő utakat, a vízvezetéseket és a villákat, valamint a limest és a latint hagyta örökül a világnak: az egyik leghosszabb életű és lenyugtalanítóbb öröksége a polgárháború fogalma volt” – írja a ma emberek számára is jól ismert jelenségről *David Armitage*. A Harvard Egyetem brit történészprofesszorának nem jelentett gondot, hogy nem volt olvasható átfogó monográfia a témáról: úgy oldotta meg, hogy kutatói ösztöndíját kihasználva írt róla egyet. A kötet most *Polgárháborúk* – az eszmékből élő történelem címmel magyarul is megjelent a Rubicon Intézet gondozásában.

Hogyan ölhette meg Káin Ábelt? Miként volt lehetséges Romulus és Remus ellenségeskedése? Az emberiség évezredek óta jobban érti, ha egy nép egy másik ellen harcol – az ilyesmit sokszor felszabadító vagy honvédő háborúként, megelőző csapásként, igazságos fellépésként védjük akkor is, ha a Don-kanyarba vagy a Híndukus lábához indulva szállunk harcba az idegennel. De vajon miért esik neki az ember a vele egy hazában élő polgártársának? Általában ősi, lappangó sérelmek miatt. Armitage pesszimista: szerinte talán sohasem tudunk megszabadulni ettől a problémától. A fegyveres összecsapások statisztikáit vezető az azt mondják, az utóbbi évtizedeket már nem az államok közötti, hanem a polgárháborúk uralkodnak Boszniától Ruandán és Szírián át Salvadorig. Vajon az orosz–ukrán háború nem ellenpélda? Csak részben. Ma államok harcát látjuk, de jó harminc éve még egy országban éltek, hozták magukkal a Szovjetunió felbomlásakor begyűjtött rendezetlen számláikat, és korábról is történelmi sérelmeket táplál egyik a másikkal szemben. A kiválás egyébként is gyakori kirobantója a polgárháborúknak – így történt a legismertebb, az amerikai polgárháború (1861–65) idején is, amely százazrek életét követelte.

– Az ön életében melyik polgárháború lepte meg a legjobban? – Kérdezzük Armitage-et könyve magyar kiadásának bemutatója után. – Az én nemzedékem a délszláv háborúk. A legijeszítőbb és a legkijózanítóbb leszámolás volt ez számunkra, akik azt hittük, hogy békés földrészen élünk. Ugyanolyan leszámolás, ahogyan most az ukránjai háború is az – feleli az 57 éves történész, aki korábban az angliai Cambridge-ben és a New York-i Columbia Egyetemen is tanított. – Az ott élő közösségeknek nem volt olyan tudatuk, hogy szegregáltak éltek volna, egészen a feszültség kirobbanásáig a legtöbben békés szomszédjai voltak egymásnak.

A feszültség szításában vagy csillapításában elsősorban a politikai vezetők, illetve az irástudók – avagy napjaink legbefolyásosabb értelmisége, a média – felelőssége. – Az első jel, amelyre mindig oda kell figyelni, mert a közösség összeomlását jelenti: hogy a közösség vezetői, mint *Szlobodan Milosevic* szerb vezető, felerősítettek az ellentéteket – állítja Armitage. – Az 1995-ös srebrenicai mészárlás, amelyben a boszniai szerbek bosnyák férfiak és fiúk ezreit öltek meg, az új Európa legnagyobb vérengzése volt, negyven évvel a második világháború vége után. Egy évvel korábban a közép-afrikai Ruandában több százezer tuszit és mérsékelt hutut öltek meg úgy, hogy közben a média – az Ezer domb rádióadó – uszította egymás ellen az embereket. A demokratikus társadalom éberségét, a média szakmai önkontrollját kell hangsúlyozni – vallja David Armitage.

Válságos időkben politikai vezetőknek lenni nem nyugdíjas állás. Milosevic hollandiai börtönében halt meg, a népszerűségénél még az amerikai is pusztítóbb, XVII. századi angol polgárháborúban *I. Károlyt* kivégezték, de a „polgári vezető”, *Oliver Cromwell* hosszú távon még rosszabbul járt: holttestét kiásták a westminsteri apátságából, lefejezték, koponyája húsz éven át függött kiakasztva. A példás önmérsékletével kitűnő *George Washington* szerepére viszont *Hahner Péter*, a Rubicon Intézet főigazgatója, a magyar kiadás lektora hívta fel a figyelmet a könyv-

David Armitage

Fotó: Bach Máté

bemutató apropóján szervezett pódiumbeszélgetésen. Washington jutalma: ma is az amerikai történelem legnagyobbjai között tartják számon.

Legalábbis a legtöbben – ennél többre hiú ábránd lenne ma törekedni. Az Egyesült Államok az a fejlett ország, ahonnan a leggyakrabban hallani polgárháborús veszélyről.

– Szétesőben vagyunk Amerikában! – mondta a Magyar Nemzetnek egy éve *Kod Dreher* keresztény író, akinek ma a spanyol polgárháború (1936–39) rémképe jut eszébe, ha saját hazájára gondol. Az ország szélsőségesen és nagyjából fele-fele arányban megosztott a baloldali és a jobboldali között, a 2016-os és a 2020-as elnökválasztáson is az ellenkező irányba lengett ki a politikai inga. De a médiában és az utcan liberális túlsúly uralkodik, a politikai korrektség, a múltat eltörlni akaró kritikai fajlemélet és a genderideológia baloldali bolondériája érvényesül. Szobrokat döntenek le, konzervatív szerzőket az eltörlés torz „kulturájával” (cancel culture) szorítanak félre, időről időre zavargáshullámok törnek ki, miközben a jobboldali szavazók zöme

**Az első jel,
amelyre mindig
oda kell figyelni,
mert a közösség
összeomlását
jelentheti: ho-
gyan változik
meg a nyelvezet?**

nem hiszi el, hogy Donald Trump elvesztette a 2020-as választást. A legújabb érület: abortuszpárti aktivisták az utcan tombolnak, nem fogadva el a washingtoni legfelsőbb bíróság júniusi ítéletét, amely felszámolta a művi vetéléshez fűződő csaknem fél évszázados alkotmányos jogot.

David Armitage mintegy három évtizede él Amerikában:

– Nagyon aggaszt a politikai megosztottság és az, hogy a két oldal képtelen szót érteni egymással. Nem értenek egyet az alapokban sem, hogy milyen országban akarnak élni. Rémsztító volt látni a Capitolium 2021 január 6-i ostromát, azt, hogyan csúsztak ki a fejlemények az ellenőrzés alól. Keményen kell dolgozni a megosztottság visszaszorításán, miközben a politikai vezetők sincsenek épp a helyzet magaslátán – mondja Armitage.

– Lehet ebből polgárháború?

– Olyan nem, mint amikor az 1860-as években hadseregek álltak egymással szemben, de milíciák szerephez juthatnak. Nem szabad elfelejteni, milyen mértékben felfegyverzett az amerikai lakosság, ma magányos elkövetők a saját céljaikra használják ki a feszült helyzetet sorozatos merényletekkel – fűzi hozzá a polgárháborúk történése.

A szíriai polgárháború elől menekülő civilek lakónegyede Idlibben. Felszított ellentétek

Fotó: Getty Images